

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ І ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Модернізація освіти у середній і старшій школі передбачає і перегляд освітнього процесу, методів і прийомів роботи у вищій школі, адже саме тут формується нове покоління вчителів, готових експериментувати, творчо підходити до процесу навчання, впроваджувати інформаційно-комунікаційні та інші технології подачі навчального матеріалу.

Уже багато існує на сьогодні розвідок, присвячених темі «покоління Z», – це молодь, яка зростала в епоху комп'ютерів та мережі Internet і характеризується «кліповим мисленням» [3; 4; 5; 7 та ін.]. Сучасні студенти, зокрема ті, що готуються реалізувати себе на педагогічній ниві, і, тим більше, учні шкіл – представники названої генерації – звикли сприймати інформацію дозовано, фрагментарно (до двох сторінок), звертаючи увагу на щось незвичне, що вибивається зі звичайної текстової маси. Тому й підручники нового покоління яскраві, гарно ілюстровані. В них спостерігається гра шрифтами, блокова подача матеріалу, використання афоризмів і цікавих фактів, а головне – багато уваги приділяється розробці інтерактивних додатків, де акцент робиться на візуальному та акустичному сприйнятті інформації (через аудіо- та відеофайли, презентації тощо).

Таким чином, актуальною проблемою наразі постає візуалізація навчального матеріалу. Тим більш нагальним питанням є вирішення означеної проблеми у методиці навчання філологічних дисциплін, зокрема літератури. Так, І.Ціко зауважує, що літературна освіта в Україні все ще потребує «грунтовних прикладних досліджень у напрямку медіа- та мультимедійної дидактики» в плані відбору матеріалу, дозування тощо [8]. Однак те саме можна сказати і про засоби візуалізації – здавалося б, нове є добре забутим старим, тільки в модернізованому вигляді, але всі ці методи і прийоми набувають усе більшої популярності в сучасній середній, старшій і вищій школі і вимагають обізнаності щодо принципів створення та методологій використання їх у освітньому процесі. Спонукає до навчання може лише справді цікава, передусім творча, діяльність, самостійне осмислення і вираження потоку навчального матеріалу, групові форми

роботи, що вимагатимуть концентрації уваги та активної інтелектуальної праці. Дотримання цих умов забезпечують різні технології візуалізації навчальної інформації, часто інтерактивного характеру.

На сьогодні існують різні способи унаочнення літературного матеріалу. Більшість із них пов'язані з комп'ютерними технологіями: створення презентацій, буктрейлерів, інфографік, ментальних карт, глогів, скрайбінг тощо. Однак популярними є й такі форми, що дають можливість вироблення вручну та використання без допомоги медіа (лепбукінг, скрапбукінг, кроссенс, створення каліграм за текстом та ін.). Всі ці технології відрізняються підходами до подання й оформлення навчального матеріалу, за ступенем образності та глибини асоціацій, на утворення яких вони спрямовані, кількістю та якістю текстових фрагментів тощо. Таким чином, художня література, яка мала впливати на розвиток образного мислення й уяви, тепер стала основою для формування критичного й абстрактного мислення, оскільки сучасні методи візуалізації інформації, подаючи готові образи і твердження, змістили акценти зі сприйняття й відтворення до їх глибокого осмислення, проведення причинно-наслідкових і асоціативних зв'язків та самостійного створення нових версій прочитання творів, що значно розширило спектр компетентностей, яких набувають учні протягом навчання.

Зупинимось на тих видах візуального оформлення навчальної інформації, які доцільно використовувати у вищій школі і як певне напрацювання вмінь і навичок, і власне для закріплення та діагностики результатів навчання. Зокрема, ми зупинимось на досвіді освоєння різних технологій візуалізації студентами Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Так, на заняттях з курсів «Історія української літератури», «Історія зарубіжної літератури», «Інтермедіальні студії», «Сучасна масова література як феномен культури», «Методика навчання української літератури», «Методика навчання зарубіжної літератури» та ін. свого часу було апробовано різні технології візуалізації навчального і художнього матеріалу: як технології hand made, так і ті, що передбачають використання онлайн-сервісів. Багато уваги приділялось таким розповсюдженим формам подачі матеріалу, як буклет, презентація, карта мандрів, створення буктрейлерів. Якщо перші дві форми у версіях студентської молоді зберігали традиційний вигляд і формат, то інші передбачали більш творчий і глибокий підхід. Зокрема, при вивченні роману Дж. Свіфта «Мандри Гуллівера» студенти мали розробити карту тієї чи іншої країни, до яких потрапляв головний

персонаж твору. За описами в книзі вони мали відтворити ландшафтні ознаки країни, соціальні й культурні особливості, обрати відповідні візуальні образи, щоб карта була більш наглядною. Наступним кроком було обговорення результатів творчої діяльності кожної групи представниками інших груп, дискусії щодо розуміння сутності тієї чи іншої країни, що зображувалась, та авторського задуму. З часом завдання ускладнилось – студенти мали розробити рекламний проспект для туристичної агенції, де мали візуалізуватись у конкретних образах і відповідних лозунгах особливості країни, до якої пропонується, за прикладом Гуллівера, здійснити мандрівку. Відтак, допитливі «клієнти» повинні були розпитати й про негативні сторони можливого перебування в тій локації. Такі форми роботи підвищували інтерес до самого твору, змушували не лише уважно його читати, а й давати критичний аналіз інформації, яку отримували, виражати своє сприйняття у візуальних образах.

Одним із найпоширеніших видів візуалізації художнього твору є також буктрейлер. Створення його пропонувалось на різних етапах засвоєння навчального матеріалу – і на етапі ознайомлення з художнім твором, і на етапі його аналізу. Так, у курсі «Сучасна масова література як феномен культури» кожна масштабна тема присвячена ознайомленню з певним жанром – детективами, шпигунськими чи любовними романами, хоррором, фентезі та ін. Після засвоєння теоретичних питань на лекційних заняттях до семінарських студенти готували буктрейлери, в яких презентували ті книги певного жанру, які їм сподобались найбільше. Вони мали представити із відповідно підібраними ілюстраціями 10 найсуттєвіших і найцікавіших цитат із твору, а далі, після перегляду відеоролику, пояснити, чому саме цю книгу обрали для презентації. Поступово обговорення набувало компаративного характеру.

На етапі аналізу конкретного твору суть завдання змінюється – тепер потрібно підійти до висвітлення конкретного аспекту твору, візуалізувавши його в буктрейлері. Наприклад, при вивченні роману Д. Дефо «Робінзон Крузо» кожна з міні-груп студентів мала розкрити його авантюрно-пригодницький характер, висвітлити релігійну тему у творі, довести, що роман є просвітницьким за своєю суттю тощо.

Такий багатовекторний аналіз твору в тандемі з візуалізацією його результатів дозволяє охопити всю глибину художнього тексту та підкреслити його унікальність. Навички, отримані на подібних заняттях і під час виконання цих завдань, далі стали в нагоді у науково-дослідницькій діяльності студентів. Уже кілька років поспіль кафедрою української і зарубіжної літератури Мелітопольського державного

педагогічного університету імені Богдана Хмельницького проводяться студентські наукові постер-сесії, в яких за основу береться один твір, який аналізується з позицій різних літературознавчих і міждисциплінарних методів [2; 6 та ін.]. Результати своїх досліджень студенти представляють у вигляді постерів, що мають візуально і з мінімальною кількістю тексту передати суть дослідження. Перед обговоренням постерів учасники озвучують тему і мету дослідження та дуже коротко висновки. Усе інше учасники сесії мають побачити на постері і запитати про всі незрозумілі аспекти в самого автора студії. Звісно, така форма роботи ефективна лише за умови ретельної роботи доповідачів з науковими керівниками та безпосередньо попереднього ознайомлення усіх учасників постер-сесії із текстом твору, що обговорюється.

Популярною серед студенті-філологів стала *технологія «lapbook»* (з англ. *lap* – коліно, *book* – книга; дослівно – «книжка на колінах») – створення альбомів, зошитів, інтерактивних папок за певною темою. Вона зазвичай використовується в рамках проектної методики, на завершальному етапі вивчення теми або твору, однак все частіше використовується й на інших етапах уроку. Зокрема, готовий лепбук можна застосувати як наочність при вивченні біографії письменника, проведенні міждисциплінарних зв'язків, створенні цілого квесту за художнім текстом. Так, наприклад, студенти наприкінці вивчення творчості Ф. Кафки в цілому та аналізу його новели «Перевтілення» запропонували своїм одногрупникам відшукати за допомогою лепбуку та представлених у ньому завдань і нотаток, інформаційних довідок, цитат із твору, відповідь на питання «Ким усе-таки є головний герой творів письменника?»

Серед характерних рис лепбуків – особливе дизайнерське оформлення із елементами *handmade* у різних техніках (оригамі, квілінг, скрап-букінг тощо) та максимум інформації, поданої стисло і чітко. Це, по суті, інтерактивна саморобна книжка, що містить рухомі частини: численні віконця, двері, фрагменти листівки-водоспаду, фотосушки, твіст-картки, трикутні конверти, слайдер-картки, мультикишеньки та ін. [1]. Студентська молодь значно креативніше, ніж учнівська, підходить до розробки й оформлення своїх робіт, адже тут спрацьовує й певний досвід, і вікові особливості та значно глибший рівень осягнення художнього тексту. При цьому візуалізувались у лепбуках, переважно, твори, що містять багато яскравих образів-символів та інших деталей, які можна передати, впливаючи на чуттєву сферу реципієнтів («Парфумер» П. Зюскінда, «Ляльковий дім» Г. Ібсена, «Код да Вінчі»

Д. Брауна, «Гаррі Поттер» Дж.К. Роулінг, «Перевтілення» Ф. Кафки, «Маленький принц» А. де Сент-Екзюпері та ін.).

Не менш цікавою формою роботи, пов'язаною з технологіями hand made, є кардмейкінг. Суть цього методу полягає у створенні листівки, у якій, на відміну від лепбуку, практично немає рухомих елементів. Такі листівки, картки дозволяють виразити унікальність їх творця, передати особливості твору, письменника чи персонажа або специфіку того матеріалу, що в них представлений. При зовнішній «дитячості» цього виду роботи він виявився досить нелегким для освоєння студентською молоддю, тим більше він є складним для школярів.

Звернення до кардмейкінгу передбачає ретельне опрацювання теми або твору і визначення ключових положень, які варто візуалізувати. Тоді добираються відповідні елементи, проробляється ступінь багатшаровості чи односкладності композиції, обирається фон і стиль оформлення тощо. Наприклад, при вивченні теми «Кітч» в курсі «Сучасна масова література як феномен культури» створенню відповідної картки на завершальному етапі передувала глибока теоретична і практична робота. Студенти добирали приклади кітчевих продуктів у різних видах мистецтва та сферах культурного життя, визначали ознаки кітчевих виробів та їх відмінність від предметів високого мистецтва. Зрештою, результати студіювання теми були викладені у картці у відповідному стилістичному оформленні. Було зроблено висновок, що таке візуальне вираження теоретичного матеріалу дозволяє глибше зрозуміти його та легше згадувати за потреби.

Подібних форм роботи щодо візуалізації навчального матеріалу, які є можливими і навіть доцільними у вищій школі, дуже багато. Тут варто згадати і скрайбінг, що все активніше застосовується на лекційних заняттях, і створення інфографік, ментальних карт, літературних карт, каліграм тощо. Усі вони спрямовані на формування й поглиблення ключових компетентностей майбутнього учителя-словесника: культурологічної, мовної, інформаційної та ін.

Література

1. 10 ідей щодо створення складових елементів lapbook // На урок: освітній проект. URL : <https://naurok.com.ua/post/10-idey-schodostvorennya-skladovih-elementiv-lapbook>.
2. «Інклюзія у просторі літератури (контекст: «Про це говорять лише з кроликами» Анни Хьоглунд)»: збірка матеріалів І міжуніверситетської студентської наукової постер-сесії

- (17 жовтня 2018 р.) / За заг. ред. А.В. Землянської. – Мелітополь–Івано-Франківськ, 2018. – 28 с.
3. Ісаєва О. Засоби активізації читацької діяльності «дітей мережевого розуму» // «Світліт»: портал учителів світової літератури. URL : http://svitlit.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=1108.
 4. Клименко Ж. Виклики цифрової епохи сучасному читачу та шляхи їх подолання «Світліт»: портал учителів світової літератури. URL : http://svitlit.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=1119.
 5. Коростіль Л.А. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії // Народна освіта: електронне наукове фахове видання. 2018. №1 (34). https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229.
 6. Культурна парадигма Європи: досвід М. Хвильового (новела «Арабески»): збірка матеріалів II студентської постер-сесії (11 квітня 2018 р.) / За заг. ред. А.В. Землянської. Мелітополь, 2018. 36 с.
 7. Пікун Л. Засоби активізації читацької діяльності «дітей мережевого розуму» // «Світліт»: портал учителів світової літератури. URL : http://svitlit.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=1138.
 8. Ціко І. Шрифтова композиція як вид креолізованого тексту // «Світліт»: портал учителів світової літератури. URL : http://svitlit.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=1161

Кузьменко В.О.,

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

ОСОБЛИВОСТІ МАСОВИХ ВІДКРИТИХ ОНЛАЙН-КУРСІВ ІЗ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Останнім часом у школах та університетах постає питання інформатизації навчання, через що постійно оновлюється зміст навчального процесу. Глибинні процеси інформатизації репрезентують ґрунтовну трансформацію навчального процесу за рахунок інтеграції нових технологій навчання з метою інтенсифікації роботи тих, хто навчається. Одним із напрямів підвищення ефективності навчального процесу за допомогою інформаційних технологій є підвищення рівня знань за допомогою використання онлайн-платформ.

На сьогодні, масові відкриті онлайн-курси (МВОК) користуються великою популярністю. Разом з тим, що вони містять необхідну